

בראשית ל"ז - קישור לפרק

תקציר

הסיפור שבפרק זה הוא ראשון לסיפורים רבים המציגים את מסעותיו הפיזיים והרוחניים של יוסף, בנם של יעקב ורחל. דמותו של יוסף ויחסיו עם אביו ועם אחיו מלמדים על מתח ניכר השורר בביתם, מתח שיביא את האחים לכדי פעולה נגדו, שתסתיים בטרגדיה עבור אביהם ובהתפתחויות דרמטיות בפרקים הבאים.

סיכום הפרק

הפסוקים הראשונים (א'–י"א) שופכים אור על מערכת היחסים המתוחה בבית יעקב, הנגרמת מהעדפתו של יוסף על פני אחיו מצד אביהם, מנטייתו של יוסף לדבר בגנות אחיו וכן מסיפור חלומותיו המרוממים את מעמדו ומנמיכים אותם. גם יעקב כועס על חלומותיו מרחיקי הלכת של בנו האהוב, אך הוא שומר עליו. הפרק נפתח בהערה על ישיבתו של יעקב בארץ כנען. הכותרת "אלה תולדות יעקב" סותרת את המשך הסיפור "יוסף בן שבע עשרה שנה", משום שיש ציפייה שהסיפור יעסוק בחיי יעקב ולא ביוסף. ככל הנראה, ביקש המספר לקשור באופן הדוק את קורות חייו של יעקב בסיפורים על יוסף, שכן מה שיקרה ליוסף בהמשך, ישפיע על חייו של יעקב למשך שנים רבות.

יוסף מתואר כנער שרעה צאן עם אחיו מבני השפחות, בלהה וזלפה. הקרבה אליהם הביאה אותו לדבר עליהם רעה בפני אביהם. דבר מכעיס זה התחבר לתחושה הקשה של כלל האחים שנבעה מכך שיעקב אהב את יוסף יותר מכולם, העדיף אותו ועשה לו כתונת פסים, מעשה שגרם לכולם לשנוא את יוסף, להתרחק ממנו ולא להיות מסוגלים לדבר איתו אפילו דברים בסיסיים. שתי ההערות בפס' ג' מצריכות התייחסות: הראשונה, יוסף אינו בן הזקונים, שכן בנימין נולד אחריו. יש להבין את הביטוי "בזקנתו", כלומר יוסף נולד ליעקב כשהוא כבר זקן. השנייה, כתונת הפסים. הסיבה שהיא גרמה לקנאה היא הסמליות שלה בימי התנ"ך, כמקשטת בני אצולה ומעמדות גבוהים.

שני חלומותיו של יוסף (פס' ה'–י"א) מסמלים את מעמדו כגדול משל אחיו ואף משל הוריו. בחלומותיו נראים האחים (המסומלים כאלומות וככוכבים) וההורים (המסומלים כשמש וירח) משתחוים ליוסף. הבחירה של יוסף לשתף את המשפחה בחלומותיו גורמת לכעס, גם מצד אביו, ולקנאה. יחסיהם השליליים של האחים וקנאתם-שנאתם את יוסף מביאים אותם לנצל הזדמנות כדי לפגוע בו. בפסוקים התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

י"ב-כ"ז מתואר המפגש של האחים בדותן. יוסף נשלח על ידי יעקב לבדוק מה שלום אחיו הרועים ומה שלום הצאן (תמוה שהוא לא נמצא עמם מלכתחילה). כאשר רואים האחים את יוסף מתקרב אליהם, הם משמיצים אותו ('הנה בעל החלומות הלזה בא') ומתכננים להמיתו. ראובן, האח הבכור, מנסה למנוע את הריגת יוסף במו ידיהם, ומציע להשליך את יוסף לבור ללא מים. לדברי המספר, כוונתו הייתה להציל אותו ולהשיב אותו לאביהם. האחים תופסים את יוסף, מפשיטים אותו מכותנתו ומשליכים אותו לבור. שיירת סוחרים ישמעאלים העוברת בקרבת מקום, מביאה את יהודה להציע הצעה חלופית: למכור את יוסף לסוחרים (כעבד), דבר שיביא להיפטר ממנו מבלי להרוג אותו.

תכנון הפגיעה ביוסף, שהביא בחשבון תרחישים נוראיים שונים, מקבל תפנית לא צפויה (פס' כ"ח-ל"ו), כאשר יוסף נעלם מן הבור שאליו הושלך ע"י האחים, ומה שקרה לו אינו ברור להם (סוחרים מדיניים שמצאו אותו בבור, מושכים אותו משם). לאחר שראובן מזדעק וקורע את בגדיו על היעלמות יוסף, נאלצים האחים להגיב להיעלמותו באופן יצירתי - בהכתמת הכתונת שהסירו מעליו בדם עזים ובהצגתה לאביהם יעקב כטריפה בידי חית טרף. יעקב מתאבל על בנו יוסף ובוכה ימים רבים (שנים), מבלי שהוא (והאחים) יודע שיוסף במקביל חי ומגיע לארץ מצרים, הישר לבית פוטיפר, שר הטבחים של המלך פרעה.

אמצעים ספרותיים בפרק: **מילה מנחה** (אח). **שורש מנחה** (שנ"א).

בראשית ל"ח – קישור לפרק

תקציר

סיפור זה קוטע את מחרוזת סיפורי יוסף ומתרכז בעולמו של יהודה, בנו של יעקב. אולם גיבורת הסיפור והדמות המקדמת בו אינה אלא תמר כלתו. תמר, בצעד אמיץ ונחוש, מעזה לדרוש את זכויותיה ממשפחת בעלה, ובעת שהיא נחשפת ונמצאת בסכנת חיים, היא שולפת הוכחות שיצילו אותה ויתמכו במעשיה.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

סיכום הפרק

בפס' א'-י' מתואר האובדן הקשה אשר חוותה משפחתו של יהודה. לאחר שנפרד יהודה מאחיו, הוא מתיישב באזור בשם עדולם ומקים שם משפחה משלו עם אישה כנענית בשם בת שוע, ולהם נולדים שלושה בנים: ער, און ושלֹה. מעשיו הרעים של ער מביאים את ה' להרוג אותו, ותמר, כלתו של ער, נותרת אלמנה. על פי חוקי הייבום בתקופת התנ"ך, אם אדם מת בטרם הביא ילדים, על אחיו לקחת את אשתו ולהרבות אותה כדי שיהיו ילדים שיישאו את שם האח המת וימשיכו את דרכו. יהודה, אבי המשפחה, מבקש מאון, בנו השני, לייבם את תמר כדי להקים זרע לאחיו ער שמת. און, שידוע שהילד לא ייחשב כשלו ולא ייקרא על שמו, שוכב עם תמר, אך שופך את זרעו מחוץ לגופה (יש פה רמז למדרש שם: בשל שפיכת הזרע לבטלה כמעשה אוננות, נקרא און על ידי המספר). מעשה זה של און מכעיס את ה', והוא הורג גם אותו.

בפס' י"א תמר, חסרת המזל, נותרת מסורבת ייבום ובודדה, ועל-כן היא נדרשת מצד יהודה לחכות בבית אביה עד להתבגרותו של בן הזקונים (האח הצעיר ששמו שלֹה) שייבם אותה, דבר שאינו קורה בבוא היום. ככל הנראה, בשל מוגבלות כלשהי שממנה סבל. לימים מתה גם בת שוע, אשת יהודה. הערת מספר זו נחוצה להבנת ההמשך.

בפס' י"ב-י"ט תמר, הרואה שיהודה אינו עומד בהבטחתו, מחליטה לעשות מעשה למען הבטחת עתידה, ומנצלת את הגעתו של יהודה לתמנתה (העיר תמנה) בזמן הגז (חג גזיזת הצמר מעל הצאן) כדי לשכב עמו ולהרות ממנו. היא מתחזה לזונה ודורשת ממנו ערבון בתמורה ליחסי המין, עד שישלם לה. כדי לעשות זאת תמר מורידה את בגדי האלמנות שלה (נשים אלמנות לבשו בגדים מיוחדים) ולובשת בגדים המיוחסים לזונות וכן מכסה את פניה כדי שיהודה לא יזהה אותה. יהודה, שהתאלמן מאשתו בת שוע, מבקש מהאישה הזונה לשכב עמו. תמר מנהלת עמו משא ומתן שבו היא שואלת "מה תתן לי כי תבוא אליי (כדי לשכב איתי)?" וכשיהודה מציע גדי עזים, תמר דורשת ערבון שיישאר אצלה עד לתשלום גדי העזים. תמר דורשת שלושה פריטים מזהים ואישיים שייחדו גברים מכובדים באותה תקופה, כערבון: חותמת (אשר על הטבעת), פתיל (חגורת גוף) ומטה (מקל). יהודה נותן לתמר את הערבון שביקשה ושוכב עמה. תמר נכנסת להיריון וחוזרת לבגדי אלמנות בבית אביה.

בפס' כ'-כ"ג שולח יהודה את חברו הטוב, חירה העדולמי, עם גדי עזים כתשלום לאישה הזונה שעמה שכב. חירה אינו מוצא את הקדשה (זונה היושבת במקום קבוע), וכשהוא שואל את אנשי המקום

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

בתמנתה היכן היא, הם אומרים כי מעולם לא הייתה שם קדשה. יהודה נלחץ מחזרתו של רעהו מבלי שמצא את הזונה. הוא חושש מפגיעה בשמו הטוב, שכן החפצים המזהים שלו נמצאים אצלה.

בפס' כ"ד-כ"ו מתוארת הידיעה שהגיעה ליהודה לאחר כשלושה חודשים, שכלתו תמר נכנסה להיריון מיחסים אסורים (כלה נחשבה כשייכת למשפחת החתן, ואסור היה לה להינשא לאחר, אם לא שחררו אותה). יהודה גוזר על תמר מוות בשריפה, ורגע לפני הוצאתה להורג, היא שולפת את הערבון שנתן לה יהודה, והוא משמש אותה כדי להוכיח לו שהיא לא זנתה, אלא הרתה ממנו, ובכך מחייבת אותו לקחת אחריות ולפרוס את חסותו עליה. יהודה מתבייש שקבע דין מיתה (מוות) לתמר, ולוקח על המקרה אחריות. בפס' כ"ז-ל' נולדים לתמר וליהודה תאומים.

אמצעים ספרותיים בפרק: **ריבוי פעלים** (פס' י"ט). **חזרה** - על מבע (פס' כ"א-כ"ב). **מדרש שם**: פרץ.

בראשית ל"ט – קישור לפרק

תקציר

הסיפור שבפרק חוזר לפרק ל"ז וממשיך אותו. הגעתו של יוסף למצרים ומכירתו לפוטיפר, אחד משרי פרעה, מתגלה כנקודת התפתחות והצלחה של יוסף כבר בצעירותו: הוא מוערך, מצליח ובעל סמכויות נרחבות. אך מהר מאוד מתהפך גורלו של יוסף, והוא מוצא עצמו מושלך לכלא המצרי.

סיכום הפרק

פס' א'-ו' מתארים את ימיו הראשונים של יוסף במצרים, לאחר שהורד לשם על ידי הישמעאלים מדותן אשר בכנען. יוסף, אשר נמכר לפוטיפר, שר פרעה, מצליח מאוד בבית אדוניו ומוצא חן בעיניו. פוטיפר מטיל על יוסף את האחריות הכוללת על הבית בביטחון גמור ובידיעה שהוא יעשה הכל בצורה טובה ומחויבת. הצלחתו של יוסף העולה מן הפרק, מצטיירת כתולדה של מעורבות ה', אשר מביא הצלחה לכל מקום שבו יוסף נמצא. פס' ב', ג' ו-ה' מצביעים על תרומתו של ה' לעלייתו של יוסף במעמד. ההערה שבסוף פס' ו' על מראהו הטוב של יוסף משמשת כרקע להבנת המתרחש בסיפור בהמשך.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

פס' ז'-י"ב מתארים כיצד משוקקת אשת פוטיפר לשכב עם יוסף, שמסרב בנימוס מתוך מוסר ונאמנות לאדונו. בקשתה של הגבירה מיוסף "שכבה עמי", פוגשת בסירוב ('וימאן') ובהסבר "הן אדני לא ידע איתי מה בבית, וכל אשר לו נתן בידי. איננו גדול בבית הזה ממני, ולא חשך ממני מאומה כי אם אותך באשר את אשתו, ואיך אעשה הרעה הגדולה וחטאתי לאלוהים" (פס' ח'-ט'). בתשובת יוסף מוצאים שני נימוקים לסירובו לשכב עם אשת פוטיפר: הראשון, מחויבות לפוטיפר אשר מינה אותו על הבית, בטח בו ונתן לו להשתמש בכל, מלבד באשתו. השנייה, מחויבות לה', שכן המעשה ייחשב לחטא הניאוף. תשובתו של יוסף לא משכנעת את הגבירה, והיא מנסה לפתות אותו לשכב איתה מדי יום. באחד הימים, בעוד הבית ריק מעובדים, מנסה אשת פוטיפר לשכב עם יוסף בכוח. היא תופסת בבגדיו, והוא פושט אותם ובורח ממנה. ריבוי הפעלים שבפסוק (י"ב) מצביע על הסערה שפקדה את יוסף ועל המהירות שבה ביקש לברוח.

פס' י"ג-כ' עקשנותה של אשת פוטיפר לשכב עם יוסף בכוח, מביאה את יוסף לברוח ממנה, ומוותרת אותה פגועה ודחוייה. לפיכך היא משתמשת בבגדיו שנותרו בידיה כדי לשקר לאנשי הבית ולפוטיפר בעלה. האישה מוסרת להם גרסה מעוותת של מה שאירע. לדבריה, ניסה יוסף לשכב עמה בכוח (אונס) והצרחות שלה הבריחו אותו כשבגדיו נותרים בחדר. שני הבדלים בין גרסת האישה לאנשי הבית לבין גרסתה לפוטיפר: מולם היא מכנה את יוסף "איש עברי" וטוענת כי הוא בא "לשכב עמה". מולם היא מכנה את יוסף "עבד עברי" וטוענת כי הוא בא "לצחק בה". ההבדלים הם מגמתיים, ונועדו להפחית מכבודו של יוסף מול פוטיפר ולהצית את כעסו. השימוש בכינוי הלאומי "עברי" נועד ליצור הרחקה וזרות (זרים תמיד מסמלים סכנה וחשדנות). דבריה של אשת פוטיפר גורמים לו להשליך את יוסף לכלא. יש הרואים בדבריה של אשת פוטיפר נקמה (ספרותית) על גירוש הגר וישמעאל מבית אברהם ושרה (בראשית כ"א), שכן שם שרה מאשימה את ישמעאל, בן השפחה, שהוא "מצחק" ביצחק בנה ומגרשת אותו למדבר. ישמעאל הוא בן של אישה מצרייה, והנה אישה מצרייה מאשימה עבד עברי שהוא "מצחק בה" וגורמת להשלכתו לכלא.

פס' כ"א-כ"ג מציינים שוב את מעורבותו של ה' בחיי יוסף ובהצלחתו. ה' גורם לשר בית הסוהר לחבב את יוסף ולהטיל עליו את האחריות על האסירים. שר בית הסוהר מאפשר ליוסף לעשות הכל ללא פיקוח, ובכל מה שהוא עושה, ה' מצליח את דרכיו.

אמצעים ספרותיים בפרק: חזרה - על מבע (פס' י"ב, י"ג, ט"ו, י"ח).

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

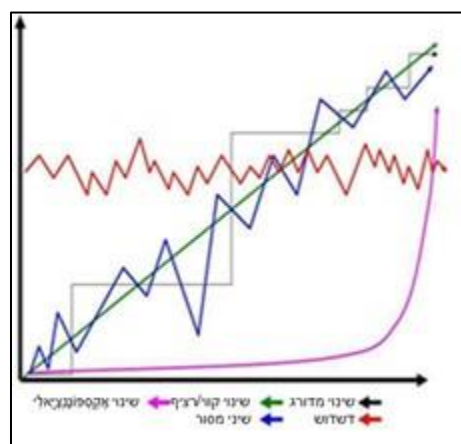
בראשית מ - יוסף בבית האסורים עם שר המשקים ושר האופים - קישור לפרק

תקציר

לאחר שיוסף הושלך לבור בגלל העלילה שהעלילה עליו אשת פוטיפר (שכביכול ניסה לאנוס אותה כשלא היה איש בבית), נזרקם לאותו כלא שניים משרי פרעה - שר המשקים והאופים. יוסף שהתקדם וטיפס מעלה מעלה גם בכלא, פוגש אותם ופותר להם את חלומותיהם. החלומות מתגשמים בדיוק כפי שיוסף פתר. האחד אכן שוחרר מהכלא תוך שלושה ימים והשני הוצא להורג בתום שלושת הימים.

סיכום הפרק

פרק זה ממשיך לתאר לנו כיצד כל נפילה (לפחות בחייו של יוסף..) היא בסופו של דבר "מקפצה" לשלב הבא. כפי שהקו הכחול מתאר – "שיני" הזמן הם **כשיני מסור**. כלומר, תהליך ההתקדמות שופע עליות ומורדות אך בסופו של דבר המגמה הכללית היא לטובה. (נציין, כי להבדיל התפיסה ה"דתית" של התנ"ך (שהכל לטובה) קיימות תפיסות אחרות, למשל, שהכל מיקרי, **יום דבש יום בצל** (יְיּוֹם עֵסֶל וַיְיּוֹם בֶּצֶל). וכי אין יד "נעלמה" המכוונת את ההיסטוריה / את העולם לאור התנהגות האדם. התנ"ך המאמין בתפיסת גמול של "שכר ועונש" מאמין שהעליות והמורדות הן ביטוי לרצון האל להעניש ולקדם את הפרט/כלל אנושות.

האיור מתוך: 'אייר בקר' "מדוע ה' יושב בחיבוק ידיים בלי להושיט עזרה בזמן השואה", "כמעין המתגבר ד", אייר תשע"ז.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

שר המשקים ושר האופים מושלכים לכלא ופוגשים ביוסף

פסוקים א-ג: וְיִהְיֶה אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה (אחרי שיוסף הושלך לבור בגלל האשמתו בניסיון אונס של אשת פוטיפר שר הטבחים), חָטְאוּ מִשְׁקָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם, וְהָאִפָּה לְאֹדֹנֶיהֶם, לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם. ב וַיִּקְצֹף (כעס) פְּרָעָה, עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו (שריו הבכירים) עַל שֶׁר הַמִּשְׁקִים, וְעַל שֶׁר הָאֹפִים. ג וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמֶר (בכלא, להמתנה לגזר דינם), (ב)בֵּית שֶׁר הַטְּבָחִים אֶל-בֵּית הַסֵּהר: מְקוֹם, אֲשֶׁר יוֹסֵף אֶסּוֹר שָׁם.

פסוקים ד-ה: יוסף מגלה בבוקר כי פניהם של השרים זועפות. ובפסוקים ז-ח: יוסף שואל אותם מדוע יש לכם מצב רוח שלילי? והם משיבים לו שהם חלמו חלום ואין להם פתרון (פירוש/פשר) לחלומם. לכן, יוסף מבקש מהם שיספור לו את החלום כי רק ה' (שותל החלומות) יכול לפתור/לפרש את החלומות (כלומר, רומז להם, שלו יש קשר/תקשורת עם ה' ולאחרים אין).

חלום שר המשקים ופתרונו – פסוקים ט-יג

החלום: בַּגֶּפֶן, שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם (ענפים); וְהוּא כְּפָרַחַת עֹלֶתָה נֹצֵה (מלבלבת), הַבָּשִׁילוּ אֶשְׁכֶּלֶתָיָה עֲנָבִים. יא וְכֹס פְּרָעָה, בִּידָי; וְאָקַח אֶת-הָעֲנָבִים, וְאָשַׁחֵט אֹתָם אֶל-כֹּס פְּרָעָה, וְאָתַן אֶת-הַכֹּס, עַל-כָּף פְּרָעָה.

הפתרון: בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים, יֵשָׂא (ירם) פְּרָעָה אֶת-רֹאשָׁהּ וְהִשִּׁיבָהּ, עַל-כָּנֶה (תחזור לתפקידך); וְנִתְּנָה כֹּס-פְּרָעָה, בִּידָיו, כַּמִּשְׁפָּט הָרָאשׁוֹן, אֲשֶׁר הָיְתָה מִשְׁקָהּ.

בקשתו הצנועה של יוסף משר המשקים פסוקים יד-טו:

יוסף מנצל את ההזדמנות ששר המשקים יצא מהכלא ויפגוש שוב את פרעה מלך מצרים בכבודו ובעצמו והוא מבקש ממנו "רק" דבר אחד קטן: כִּי אִם (רק) זְכָרְתִּנִּי (תזכור אותי) אֲתָךְ, כֹּאֲשֶׁר יֵיטֵב לָךְ, וְעֲשִׂיתָ-נָּא עִמָּדִי, סֶסֶד; וְהִזְכַּרְתִּנִּי (תגיד את השם שלי) אֶל-פְּרָעָה, וְהוֹצֵאתִנִּי, מִן-הַבֵּית הַזֶּה.

יוסף מסביר מדוע הוא בכלא: כִּי-גָנַב גִּנְבֹתִי, מֵאֶרֶץ הָעֶבְרִים; אֲךָ לֹא מִפְרַט מִי גָנַב וּמָכַר אוֹתוֹ כְּדִי לֹא לִפְגוֹעַ בְּכָבוֹד מִשְׁפַּחְתּוֹ. כְּמוֹ שֶׁשֶׁתָּק וְלֹא הִגִּיב לְהַאשְׁמוֹת שֶׁל אִשְׁתּוֹ פוֹטִיפֶר כֹּאֲשֶׁר הוֹאֵשָׁם בְּפָנָי פוֹטִיפֶר גַּם עֲכָשִׁיו אֵינוֹ מִנְסָה לְהִגֵּן עַל כְּבוֹדוֹ וְשׁוֹמֵר עַל כְּבוֹדוֹ.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

וגם-פה לא-עשיתי מאומה, כי-שמו אתי בבור – ושוב יוסף לא מפרט את גרסתו מה קרה בינו לבינה.

מוטיב הבור בחיי יוסף: יוסף הושלך בפרק ל"ז לבור ע"י אחיו טרם נמכר לעבדות במצרים וכעת הוא שוב בבור. לפי ההמשך נראה (בפרק הבא) כי כל נפילה שלו לבור היא למעשה מקפצה לפרק הבא בחייו.

חלום שר האופים ופתרונם פסוקים טז-יט

שר האופים שחשב שחלומם "דומה" לחלומם של שר המשקים (כי שניהם חלמו באותו זמן, כל אחד על המקצוע שלו, עם אלמנט בולט של המספר **הסימלי/טיפולוגי/נוסחאי** – המספר 3), ומבקש גם כן לשמוע פתרון מיוסף מתוך צפייה שחלום דומה יספק פתרון זהה. אך ישנם **הבדלי** סגנון בין החלומות – דבר שיוביל את יוסף למסור לו פתרון **שונה**.

אף-אני בחלומי... השר רצה לומר "גם אני" אך השתמש במילה "אף" שהיא **דו משמעית**. אף = כעס.

וְהָיָה שְׁלֹשָׁה סְלֵי חֲרִי עַל-רֹאשִׁי = שלשה סלי נצרים (מחוררים) אך המילה "חורי" גם היא "כעס" בעברית..

השר מתאר כי בחלומם את הלחמים שבסלים שעל ראשו "העוף אכל אתם מן-הסל מעל ראשי" אך **בשונה** מהחלום של שר המשקים הוא למעשה **פאסיבי** מאוד. הוא לא מגרש את העופות שפוגעים במאכל המלך. לכן, יוסף עונה לו שהפתרון לחלומם הוא שבעוד שלשת ימים, ישא (יערוף) פרעה את-ראשך מעליך, ותלה אותך, על-עץ; ואכל העוף את-בשרך, מעליך.

יש כאן **אירוניה**. שוב יוסף משתמש באותה מילה "ישא" אך הפעם במשמעות שלילית. לא שהשר ילך בראש מורם אלא שראשו יערף.

התגשמות החלומות פסוקים כ'-כ"ג.

כעבור שלושה ימים החלום התגשם. לפרעה חגגו "יום הולדת" ולצורך המשתה שחרר להזדמנות נוספת את שר המשקים והאופים. לפי **המדרש** כל אחד מהם "פישל" אך לכל אחד היתה רמת אחריות אחרת. לשר המשקים נפל זבוב לכוס היין ששחט לפרעה אך פרעה הבין שזה לא אשמתו ולכן חנן אותו ושחרר

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

אותו מהכלא. ואילו שר האופים נמצאה אבן בלחם של המלך וזו כמובן אשמתו שלא ברר את הקמח כמו שצריך ולכן הוא נתלה/הוצא להורג.

אולם, למרות שחלום של שר המשקים התגשם כפי שיוסף חזה, הוא לא זכר ולא הזכיר ולא אמר מילה טובה על יוסף. ולפי **המדרש** – "וישכחהו" = ניסה לשכוח בכוח את הקשר שהיה לו עם יוסף.

שאלת עמ"ר/חשיבה/דין: האם זה טוב או רע ליוסף ששר האופים בגד בו ו"שכח" אותו?

מצד אחד: זה רע – כי נותר עדיין בכלא למרות שהוא חף מפשע

מצד שני: זה טוב – כי בפעם הבאה שיזכר בו זה יהיה עיתוי מושלם יותר שפרעה יהיה ממש זקוק לו ואז זה יקפיץ אותו אפילו יותר גבוה מאשר "רק" לצאת מהכלא.

שאלת עמ"ר/חשיבה/דין: האם לדעתך חלומם של שרי המשקים והאופים נחשבים לחלום אחד או לשני חלומות שונים?

מצד אחד – זה נחשב חלום אחד כי בשניהם מדובר שגורלם יחרץ סופית בעוד 3 ימים.

מצד שני – אלו חלומות שונים – כי כל אחד עסק במקצוע שונה וזכה לגזר דין שונה.

שאלת עמ"ר/חשיבה/דין: האם לדעתך ה' עזר ליוסף לפתור את החלום?

מצד אחד – כתוב שפרעה עשה משתה לכבוד יום הולדתו. יתכן ויוסף בסה"כ ניצל את הידע שלו על כך שפרעה יזמן את השרים לנהל את האירוע המורכב בטרם יחליט סופית האם להוציאם להורג.

מצד שני – לפי סיפורי יוסף, האירועים לא מתנהלים במקרה ויש לזהות בהם את יד ה' מאחורי הקלעים. יוסף מבין שהעובדה שהם חולמים חלום בנוגע לעיסוקם וגורלם "במקרה" 3 ימים לפני המשתה כאשר בשניהם האלמנט של מספר 3 חוזר על עצמו - רומזת על כך שהם בעצמם מבינים בתת-מודע ומוטרדים (אפילו במודע) כיצד יגמר האירוע - האם בחנינה או בהוצאה להורג? הבנה זו, שכל אחד מהם כנראה מבין מה באמת מגיע לו וזה בא לידי ביטוי בחלומות, יוסף מייחס לאלוהים כי הפותרים האחרים לא זכו ל"הבנה/הברקה" זו (שחלום בסה"כ אומר בקול רם את מה שהאינטואיציה המודחקת של כל אחד מהם אומרת בשקט). לפי התנ"ך (ולפי יוסף בפרט) לאדם יש "**השגחה פרטית**" הוא רק צריך לשים לב לרמזים שמקבל לכך ולכן יוסף חוזר וטוען שחלומות הם מה' וגם הפתרונות הם מה'. (נזכיר, כי לפי חז"ל הוֹתֵנִים נִכְתְּבוּ עַל יְדֵי - יֵאִיר בֶּקֶר וְאַבְרָהָם בֶּן לָאָה

חלום הוא $1/60$ מ"נבואה" (או.. אם תרצו.. אפשר לומר הפוך: נבואה היא בסה"כ סוג של חלום. חלום בעוצמה רבה פי 60 מחלום רגיל בו האדם חולם בקול רם מה שהאינטואיציה שלו לוחשת לו בשקט!).

בראשית מ"א - חלומות פרעה ופתרונם ע"י יוסף - קישור לפרק

תקציר

שנתיים מאז פרעה העניק חנינה לשר המשקים בדיוק ביום שיוסף פתר את חלומו, פרעה חולם גם הוא חלום שמטריד את מנוחתו ואין פותר אותו. שר המשקים נזכר ביוסף ומדווח עליו לפרעה ופרעה מצווה להביאו בפניו. יוסף שומע את החלומות של פרעה ומבין שמדובר בחלום כפול עם מסר אחד – כי בשבע השנים הקרובות יהיה אוכל אולם בעוד 7 שנים תהינה 7 שנות רעב ש"ישכחו" את השפע שהיה בעבר. יוסף מציע לפרעה להיות אחראי אישית על אגירת המזון אולם פרעה שהתרשם עמוקות מהצניעות והחוכמה של יוסף ממנה את יוסף לסגנו. יוסף מתחתן ונולדים לו שני ילדיו הראשונים במצרים.

סיכום הפרק

פסוק א': כותרת – לוחות זמנים וקישור לפרק הקודם

וְיִהְיֶה מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים = בחלוף שנתיים מיום שחרורו של שר המשקים מהכלא.

וּפְרָעָה חָלַם וְהִנֵּה (לפתע) עֹמֵד עַל (יד) הַיָּאֵר (הנילוס).

תיאור החלום הראשון והחלום השני: פסוקים ב-ז

החלום הראשון

ב וְהִנֵּה (=לפתע) מִן-הַיָּאֵר עֹלֵת שִׁבְעַת פָּרוֹת יְפוֹת מֵרָאָה (נראות טוב) וּבְרִיאַת בָּשָׂר (מלאות) וְתַרְעִינָה בָּאָחוּ (אכלו עשבים בשדות ליד הנילוס). ג וְהִנֵּה (לפתע) שִׁבְעַת פָּרוֹת אֲחֵרוֹת (נוספות) עֹלֹת אַחֲרֵיהֶן מִן-הַיָּאֵר רָעוֹת מֵרָאָה וְדִקּוֹת בָּשָׂר (רזות מאוד) וְתַעֲמָדָנָה אֶצֶל (ליד!!!!) הַפָּרוֹת עַל (=על יד) שְׂפַת הַיָּאֵר. ד וְתֹאכְלֶנָה (טרפו) הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמֵּרָאָה וְדִקּוֹת הַבָּשָׂר אֶת שִׁבְעַת הַפָּרוֹת יְפוֹת הַמֵּרָאָה וְהַבְּרִיאַת (מלאות) וַיִּיקֶץ (התעורר) פְּרָעָה.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

החלום השני

ה וַיֵּשֶׁן וַיַּחְלֹם שְׁנִית וְהִנֵּה שֶׁבַע שָׂבָלִים עֹלֹת בְּקֶנֶה (גבעול) אֶחָד בְּרִיאֹת (מלאות/שופעות) וְטֹבֹת (יפות). וְהִנֵּה שֶׁבַע שָׂבָלִים דֹּקֹת וְשָׁדוּפֹת (יבשות וצנומות) קָדִים (כתוצאה מרוח מזרחית חמה שייבשה אותם וגרמה להם לנבול) צִמְחוּת אַחֲרֵיהֶן (אחרי שראה את הטובות ראה את הרעות). ז וַתִּבְלַעְנָה (טרפו) הַשָּׂבָלִים הַדֹּקֹת אֶת שֶׁבַע הַשָּׂבָלִים הַבְּרִיאֹת וְהַמְלֵאוֹת וַיִּקֶּץ פְּרָעָה וְהִנֵּה חֲלוֹם.

שווה לדעת להשוות:

הדמיון – בשני החלומות יש כפולות של 7, בשני החלומות יש ניגודים – משהו שנראה טוב ולעומתו משהו שנראה רע. בשני המקרים הרע גובר על הטוב. בשניהם פרעה מתעורר בתום החלום הדרמטי שחלם.

הבדלים – בחלום השני לא כתוב היכן הוא מתרחש. האם גם הוא סמוך ליאור/נילוס. בחלום השני השיבולים הרעות מתוארות כאילו הן "טרפו" את הטובות אך כיצד בחלום הוא ראה שיבולת אוכלת שיבולות? זה הרי מחזה לא מציאותי/אפשרי גם לא בחלום. (הוא חלם שיש להן פה??).

תגובת פרעה לחלומותיו והנסיגות לפתור את חלומותיו

פסוק ח: וַיְהִי בִבְקֹר וַתִּפְּעֶם רֹחוֹ (השחר עלה ופרעה עדיין היה נרגש מהחלומות). וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת-כָּל-חֲרָטְמֵי מִצְרַיִם וְאֶת-כָּל-חֲכָמָיָהּ.

שימו לב **לכפילות** של מילת **ההגזמה** "כל". וכי לא היה אף "חרטום" (חכם מצרי) שהיה חולה באותו יום או בחו"ל ולכן לא יכל להגיע ליעץ למלך?

שימו לב **להבדל**: חרטום = סוג של מכשף. חכם = איש "מדע". כלומר יש כאן **"ניגודים"** כלומר, הזמין את כל סוגי היועצים.

וַיִּסְפֹּר פְּרָעָה לָהֶם אֶת-חֲלֹמוֹ וְאֵין-פֹּתֵר אוֹתָם לַפְּרָעָה

שימו לב ל"**סתירה**": מצד אחד כתוב שפרעה סיפר להם חלום אחד (כתוב חלום בלשון יחיד) ומצד שני כתוב שהיועצים לא מצליחים לפתור "אותם" (בלשון רבים).

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

פתרון: פרעה ראה בשני החלומות (בדומה לשרי המשקים והאופים) כצמד חלומות שהם חלום אחד. אולם, היועצים הציגו את הפתרונות כאילו מדובר בחלומות שונים.

בגלל הסגנון ה"אלפטי" (החסר) של התנ"ך, התנ"ך לא מספר לנו מה הפתרונות שפרעה דחה על הסף. **במדרש** יש הצעות שונות מה יכלו לפרש לו ומדוע הוא ככל הנראה לא קיבל הצעות אלו.

שר המשקים מספר לפרעה על יוסף פותר החלומות: פסוקים ט-יד

ט וַיְדַבֵּר שֵׁר הַמִּשְׁקִים אֶת (עם) פְּרָעָה לֵאמֹר אֶת-חֲטָאִי אֲנִי מְזָכִיר הַיּוֹם.

שר המשקים מדבר על חטאים בלשון רבים. יש פרשנים שמסבירים שחטא אחד הוא חטא כלפי פרעה (לכן נזרק לכלא) וחטא אחד כלפי יוסף כי לא דיווח עליו כבר לפני שנתיים.

י פְּרָעָה קָצָף עַל-עַבְדּוֹ וַיֵּתֶן אֹתוֹ בְּמִשְׁמֶר בֵּית שֵׁר הַטְּבָחִים אֹתוֹ וְאֶת שֵׁר הָאֲפִים.

שר המשקים לא מפרט על מה ולמה הוא נשפט למאסר – ככל הנראה כדי לא להכעיס בשנית את פרעה שמחל לו ושחרר אותו.

יא וַנַּחֲלֶמָה חֲלוֹם בְּלִילָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפָתְרוֹן חֲלָמוֹת חֲלָמָנוּ.

שר המשקים מתאר אירוע **דומה**. גם הוא וחברו חלמו יחד באותו לילה אחד שני חלומות. שר המשקים **כמו** כל יתר היועצים ראה בכך שני חלומות שונים/נפרדים (למרות שיש גם במקרה שלו דמיון בין שני החלומות) (מבחינתו הדמיון הוא מקרי. ברגע שהתעוררת/החלום נחלם ע"י אדם אחר מדובר בחלום שונה).

יב וְשָׁם אֶתְּנוּ נָעַר עֲבָדִי עֶבֶד לְשֵׁר הַטְּבָחִים

שר המשקים, מתאר את יוסף **בריבוי כינויים**, כולם כינויי גנאי!

נער=אדם חסר ניסיון.

עברי=אדם זר (ואולי אף "נחות" לתפיסתם)

עבד=אדם נמוך מבחינת המעמד החברתי-כלכלי.
והנערים נכונתו על יו"י - יא"ו בקו ואביו"י בן זאוו

שר המשקים מתאר את סיפור ההצלחה של יוסף: וַיִּפְתֹּר-לּוֹ וַיַּפְתֵּר-לָנוּ אֶת-חֲלָמֵינוּ. אִישׁ כְּחִלְמוֹ פֶּתֵר. יג וַיְהִי כִּאֲשֶׁר פֶּתֵר-לָנוּ כֵּן הָיָה אֵתִי הַשִּׁיב עַל-כִּנִּי וְאֵתוֹ תֵּלֶה. אולם, בשונה מהמסופר בפרק הקודם, הוא משמיט את דברי יוסף שהפתרונות הם מה!

יוסף פותר את חלומות פרעה: פסוקים י"ד-

פסוק יד: וַיִּשְׁלַח פְּרְעָה וַיִּקְרָא אֶת-יוֹסֵף וַיְרִיצֵהוּ מִן-הַבּוֹר (הכלא) וַיַּגְלַח וַיַּחְלֶף שְׂמֻלְתּוֹ (בגדיו) וַיַּבֵּא אֵל-פְּרְעָה.

ריבוי הפעלים בפסוק זה מעיד על מהירות/זריזות בהבאת יוסף למלך מצרים.

מוטיב הבור – שוב מוזכר ה"בור" כאבן דרך / פרשת דרכים בחייו של יוסף. אחרי שהושלך לבור בפעם הקודמת הוא עלה לגדולה אצל שר הטבחים. זהו רמז מטרים לכך שכעת יעלה לגדולה אצל פרעה אחרי שנזרק לבור/כלא לאחר שאשת פוטיפר הוציאה את דיבתו רעה.

מוטיב הבגד – בכל שינוי במעמדו של יוסף יש שינוי של הביגוד שלו.

(1) מקבל כותונת פסים מאביו – האחים מתחילים לשנוא אותו

(2) מסירים ממנו את הכותונת – נמכר לעבדות

(3) לובש בגדי אסיר בכלא של שר הטבחים

(4) מחליף בגדים כאשר עומד מול פרעה לפתור את חלומותיו.

במקרים אלו.. הבגד לא עושה את הבן אדם אך המצב של הבן אדם משתקף בבגד.

פסוק טו: וַיֹּאמֶר פְּרְעָה אֶל-יוֹסֵף חֲלֹם חֲלָמָי וּפְתֹר אֵין אֹתוֹ וְאֲנִי שֹׁמֵר עֲלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לְפִתֹּר אֹתוֹ – פרעה כמעט "מצטדק" מדוע בכלל נעזר באסיר שחשוד בעבירות מין. הוא מסביר כי שמע על ההצלחה שלו בפתרון חלומות.

פסוק ט"ז וַיַּעַן (ענה) יוֹסֵף אֶת-פְּרְעָה לֵאמֹר: "בְּלֻעְדִּי! אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת-שְׁלוֹם פְּרְעָה". יוסף מגיב בנחרצות ואומר שלא מגיע לו מחמאות זה לא הוא שפתר אלא האל שלו.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

שווה לדעת להשוות

התנ"ך לא נוהג לפרט מידע שאיננו נחוץ להמשך העלילה. לפני מספר פסוקים קראנו מה פרעה חלם ולכן זה לכאורה מיותר לתאר לנו מה ראה בחלום. אולם, כאשר יש חזרות בתנ"ך הן כמעט תמיד (למעט מקרים מאוד בודדים) יהיו בשינוי כזה או אחר מהתיאור הקודם. כלומר, מטרת החזרה היא שנשים לב לפרטים השונים וננסה לשער מה סיבת ההבדלים (כי אם לא היה הבדל לא היה צריך לחזור ולספר שוב אלא רק להגיד שאמר לו את אשר חלם).

יז וידבר פרעה אל-יוסף בחלמי הנני עמד על (על יד) שפת היאר. יח והנה מן-היאר עלת שבע פרות בריאות בשר ופת תאר ותרעינה באחו. יט והנה שבע-פרות אחרות עלות אחריהן דלות ורעות תאר מאד ורקות בשר לא-ראיתי כהנה בכל-ארץ מצרים לרע. (ותעמדנה אצל (ליד!!!!) הפרות על (=על יד) שפת היאר. כ ותאכלנה הפרות הרקות והרעות את שבע הפרות הראשונות הבריאות. כא ותבאנה אל-קרבה ולא נודע כי-באו אל-קרבה ומראיהן רע כאשר בתחלה ואיקץ.

פרעה **משמיט** מידע קריטי – שהיה זמן מה שהפרות עמדו אחת ליד השנייה

ומוסיף מידע שלא היה בחלום – שלא ראו על הפרות הדקות/רזות שהן בלעו את השמנות.

פרעה למעשה מנסה להטעות את יוסף שטען שהפתרונות מה' – ולבחון אותו האם הוא ידע לקבל מה' את המסר הנכון או שהוא בסה"כ יודע לפרש יפה דברים ששומע.

ואמר אל-החרטמים ואין מגיד לי = פרעה לא אומר לו כיצד הציג לחרטומים ולא הציג לו מדוע הוא לא שבע רצון מהפתרונות שקיבל מהם.

פתרון החלום ע"י יוסף:

כה ויאמר יוסף אל-פרעה חלום פרעה אחד הוא = יוסף קובע שלא מדובר בשני חלומות שונים שבאופן מקרי חלם אותם באותו לילה אלא זה חלום אחד עם אותו מסר – **בדומה** לשני החלומות שחלם בעצמו בלילות שונים ולהבנתו היה להם אותו מסר (החלום שהאלומות של אחיו משתחווים לו והחלום שהשמש הירח והכוכבים "משתחווים" לו).

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

את אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הַגִּיד לְפָרְעָה = יוסף חוזר כדי להדגיש את השקפתו הדתית שהפתרונות הם רק מה'.

הוא אומר לפרעה ששבע הפרות הטובות ושבע השיבולים הטובות מסמלות שבע שנות שפע וברכה כלכלית ואילו הפרות והשיבולים הדקות/רעות מראה מסמלות שנות רעב כבד.

בפסוק ל"א יוסף נכשל בגלל ההטעיה של פרעה ואומר: וְלֹא-יָדַע הַשָּׂבַע בְּאָרְץ מִצְרָיִם הָרָעָב הַהוּא. שהרעב "ישכיח" את השובע שהיה. יוסף טעה כי פרעה הסתיר ממנו שהפרות עמדו ליד והטעה אותו בכך שאמר שלא ראו על הפרות הרזות שהן אכלו את השמנות.

למרות ההטעיות יוסף ממשיך ומתקן את עצמו (לפי התפיסה הדתית בתנ"ך בכלל ושל יוסף בפרט - ה' מכניס לו מילים לפה) ויוסף "קושר" בין החצי הראשון של כל חלום לחציו השני ולכן מציע לאגור מזון. כלומר, שנות הרעב ישתמשו במאגרים שיאגרו בשנות השובע. יש קשר ותלות בין שתי התקופות.

פסוק לז: וַיֵּיטֶב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פָרְעָה וּבְעֵינֵי כָל-עֲבָדָיו.

פרעה מרוצה מהפתרון שקושר בין כל חלקי החלומות ובין שני החלומות כי חש שמדובר בחלום אחד (כפי שיוסף בפרק ל"ז חש שמדובר בחלום אחד). מעניין לציין שהתנ"ך מקפיד לרשום שלא רק פרעה מרוצה אלא אפילו החרטומים שטעו בפרשנות שלהם מרוצים. כלומר, יוסף לא פוגע בכבודם אלא מעניק למלך מצרים הזדמנות להפוך את המשבר להזדמנות. מציע לו לא להיכנע לגורל אלא להתמודד מולו. ולכן יוסף מציע שפרעה בכבודו ובעצמו ינהל את אגירת המזון.

מינוי יוסף למשנה (לסגנו) של פרעה

פרעה נפעם מהפתרון אך למעשה אין לו שום הוכחה שהפתרון של יוסף עומד להתגשם. לכן, יש טוענים כי פרעה מוותר על ההצעה של יוסף להיות אחראי על האגירה וממנה את יוסף כדי שבמקרה והוא נכשל יהיה לו את מי להאשים – את הנער העבד העברי שישב בכלא בגלל ניסיון אונס.

על-פיך יִשָּׁק כָּל-עַמִּי – על פיך ישק דבר = כל דבר יעשה רק באישור שלך.

רק הפסא אַגְדָּל מִמֶּךָּ = יש לך את כל 100% הסמכויות שלי רק בפועל אני זה שאשב על כיסא המלך. כלומר, יוסף הוא המנהל/מלך בפועל של מצרים.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

פרעה נותן ליוסף את הטבעת חותם שלו כדי שיוסף יוכל מעתה לחתום בשמו אפילו בלי להיוועץ עם המלך = אמון מוחלט ביוסף (או הסרת אחריות מוחלטת מניהול המדינה).

כדי לבטא את השינוי לטובה למעמדו הרם של יוסף – שוב נזכר **מוטיב הבגד** ומסופר שיוסף מקבל בגדים חדשים ומפוארים ומקבל אישור לרכב (לנסוע) במרכבה של המלך.

שווה לדעת להשוות:

גם מרדכי היהודי מוצא חן בעיני המלך הגוי ולאחר שהחליף את בגדי האבל שלו לבגדי מלכות הוא רכב על סוס של המלך וקראו בפניו קריאות כבוד. לאחר מכן גם הוא מקבל את טבעת המלך כדי לחלק פקודות בשם המלך.

ריבוי הכינויים של יוסף: "אברך" כנראה פירושו "אב רך" כלומר: אדם צעיר שקיבל תפקיד בכיר.

"צפנת פענח" ישנן דעות שונות מה פירוש המילים. האם זה במצרית או בעברית. בעברית/ארמית זה נשמע כ"מפענח צפונות" ואילו במצרית כנראה פירוש השם הוא "מפרנס ומכלכל" (בשיבוש קל).

מדרשי שמות: יוסף קורא לבנו הבכור "מנשה" מלשון נשייה – שכחה. "כי-נשני אֱלֹהִים אֶת-כָּל-עַמְלִי וְאֶת כָּל-בֵּית אָבִי" בלידת בנו חש אושר שסייע לו לשכוח את כל הסבל שעבר וכן את כל בני משפחתו. השם השני "אפריים" מלשון פריון "כי-הפְּרִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עֲנִי" יוסף מודה לה' שזכה לפריון בארץ בה הוא סבל.

התגשמות החלום הנבואי/הפתרון של יוסף:

כפי שיוסף חזה לאחר 7 שנות השובע הגיעו שנות הרעב. המאגרים הפרטיים נגמרו והעם זעק לפרעה לעזרה ופרעה אמר לעם לציית להוראות של יוסף. הרעב היכה לא רק במצרים (בה יש נילוס) אלא גם בארצות שכנות שלא נערכו לרעב כה כבד ולכן הם באים "לשבור" (=לרכוש) מזון במצרים. לא צריך לנחש.. שבפרק הבא יסופר שגם בני יעקב מגיעים לרכוש אוכל במצרים אצל... אחיהם יוסף!

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

בראשית מ"ב - קישור לפרק

תקציר

הרעב היכה גם בכנען וגם במשפחת יעקב. יעקב יוזם ושולח את האחים לשבור (=לקנות) אוכל אך לא מצרף אליהם את בנימין מחשש לחיי בנימין (הבן היחיד שנותר לו מרחל). האחים מגיעים משתחווים ליוסף מבלי לדעת שזה יוסף השליט שאחראי על מכירת המזון ויוסף מזהה אותם ונזכר בחלומותיו ולכן מחליט לעשות להם "תרגיל". הוא מאשים אותם בריגול (הוצאת דיבה נגד מצרים) ודורש את בנימין כדי לזכות אותם מאשמה זו. כדי שילכו ויחזו עם בנימין ולא ישארו בכנען יוסף משאיר אצלו את אחד האחים (את שמעון). כשהאחים מספרים ליעקב מה קרה במצרים יעקב חושש מאוד לשלוח את בנימין ונראה כי ויתר על שמעון ולא מוכן לסכן את בנימין.

סיכום הפרק

הרעב מכה גם במשפחת יעקב: פסוקים א-ד

יעקב מבין שיש "שבר" (מכירת מזון) במצרים והוא יוזם פניה לבניו ואומר להם "למה תתראו" למה שתחששו (מהרעב) לכו למצרים ותקנו אוכל כדי שלא נמות ברעב. בַּיָּאמֶר הִנֵּה שְׁמַעְתִּי כִּי יֵשׁ-שָׁבֶר בַּמִּצְרַיִם רָדוּ-שָׁמָּה וְשָׁבְרוּ-לָנוּ מִשֶּׁם וְנָחִיָּה וְלֹא נָמוּת. יעקב אומנם פנה לאחי יוסף, אך לא אישר לבנימין לרדת לרכוש אוכל למשפחתו כי חשש שגם לו יקרא אסון ולכן ציווה על יתר עשרת האחים להביא מזון עבור כולם. יעקב חשש דווקא לבנימין כי הוא הבן היחיד שנשאר לו מאשתו האהובה רחל.

הפגישה הראשונה עם יוסף: פסוקים ה'-

בני יעקב אחי יוסף מגיעים למצרים בגלל הרעב בכנען והם אינם יודעים שהשליט בפועל זה יוסף אחיהם שנמכר לעבדות למצרים. הם מגיעים עד אליו ומשתחווים לו (לאות כבוד) בלי לדעת שזה יוסף ובלי לדעת שבכך מתגשם חלומם שכל האחים ישתחוּ לו.

בשלב ראשון: יוסף מזהה את אחיו אך הם לא מזהים אותו ולכן הוא מחליט "להתנכר" להם. להמשיך להיראות כאדם זר עבורם בלי להזדהות.

שאלה: כיצד יוסף זיהה את האחים והם לא זיהו אותו?

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

ישנן מספר הצעות:

1. הוא יצא צעיר מהבית – ללא זקן וכעת שהוא עם זקן הם לא מזהים אותו.
 2. הם לא ציפו לראותו בתפקיד רם זה ולכן לא העלו על דעתם שזה יוסף
 3. לפעמים "לא מזהים" אדם כאשר הוא לבוש בבגדים אחרים לגמריי מהבגדים הרגילים שלו.
- שאלה: מדוע יוסף לא חושף את עצמו? מדוע לא אומר להם "רואים? החלום שלי התגשם! השתחוויתם לי".

ישנן מספר הצעות – כמו תמיד כל אחד מתחבר לפירוש אחר / שתואם את האישיות/השקפה שלו:

1. כי לא כל האחים הגיעו וכן יעקב ולאח לא הגיעו ולכן המתין שהחלום יתגשם.
2. הבין שכל מה שקרה זה לטובה ורצה לתת להם הזדמנות לחזור בתשובה כי מבחינתם הם לא מכרו אותו כדי לעשות לו טוב אלא לעשות לו רע
3. יתכן והוא בעצמו היה מבולבל ולא ידע איך להגיב ולכן אמר לעצמו דבר ראשון נמשיך עם משחק הזהויות ואסתיר את עצמי עד הרגע הנכון.
4. אולי רצה לנקום בהם על כך שמכרו אותו ושנאו אותו

בשלב שני: יוסף מקשיח את היחס אליהם ומאשים אותם בריגול (=בהוצאת דיבה נגד מצרים)

האחים אומרים להגנתם שזה לא הגיוני שהם מרגילים כי כולם בני משפחה אחת ואף צבא לא שולח משפחה של אנשים כדי להיות מרגלים אלא לוקחים אנשים שונים ממשפחות שונות.

הם מדגישים שהם לא באו לראות את "ערוות" הארץ (**מטפורת** הערווה – את המקומות הפגיעים/רגישים/חלשים). יש מפרשים שמילים אלו עוררו ביוסף את הסיט של מכירתו ללא בגדים. כי לדעתם נזכר שנמכר ללא כתונת הפסים שלו (בזמנם לא היה "תחתונים" מתחת לבגד העליון)(אם כי, כתונת פסים הוא לבוש בנות המלך כך שלא סביר להניח שזה שכבה אחת בלבד).

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

כדי לבסס את טענתם שלא סביר שהם מרגלים, וכדי ליצור תחושת אמינות, הם מוסיפים פרט מידע שלא נדרשו – שהם במקור משפחה של 12 ילדים אולם אחד נשאר בבית ואחד "איננו" (=מת).

שאלת עמ"ר/מחשבה/דין: כיצד לדעתך יוסף הרגיש שהאחים אומרים לו שהוא "מת" (איננו)?

מצד אחד – יתכן ומרגיש הקלה – עכשיו מבין מדוע אבא לא חיפש אותו 22 שנה כי כנראה האחים חשבו/אמרו לו שהוא מת.

מצד שני – יתכן ומרגיש כעס – למה הם חושבים שאני מת? למה הם ציפו שאמות במצרים?

יוסף "זורם" עם הטענה שלהם ואומר, אם אתם טוענים שההוכחה שלהם שאתם לא מרגלים שיש לכם עוד אחד קטן – הביאו גם אותו ואיווכח האם אתם אכן דוברי אמת או שקר.

בשלב שלישי יוסף עולה דרגה נוספת – וזורק אותם לכלא (שלב זה מתחלק לשניים)

בשלב ראשון: יוסף מציע שכל האחים ישארו במצרים ורק אח אחד ילך לקרוא לבנימין. אולם, האחים לא מסכימים, ואיש לא מתנדב/מסכים לצאת חזרה הביתה כדי להביא את בנימין

בשלב השני: לאחר שיוסף רואה ששלושה ימים אף אחד מהאחים לא נשבר ואין מי שמוכן לצאת מהכלא ולחזור לארץ לקרוא לבנימין, הוא טוען שהוא "ירא אלוהים" (מפחד מהאל שלו) ולא רוצה לפגוע בהם מעבר לנדרש לכן משאיר בכלא רק איש אחד.

שאלה: כיצד יוסף לא חשש שאחיו יגלו שהוא יוסף כשאמר להם שהוא חושש מאלוהים?

תשובה: יוסף השתמש במילה אלוהים (במילה "אל") בלי לציין את שמו המפורש של אלוהי העברים.

נציין, כי לא רק אברהם/משה האמינו והפיצו את האמונה באל אחד. החידוש של היהדות אינו כדת **מונותיאיסטית** אלא בכך שהיא מאמינה שה' הוא רוחני ומופשט. **טרנסצנדנטלי** (מעל העולם) ובכל זאת מנהל את העולם.

תוצאות ה"תרגיל" (ההתנכרות)

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

האחים אומרים "אבל אשמים אנחנו" האמת שאנחנו אשמים ולכן מגיע לנו העונש/הסבל הזה. זהו "צידוק הדין" (תיאודיציה) הודאה שהעונש משמים הוגן וצודק. תפיסת הגמול שלהם היא שהחוטא נענש בגמול אישי על מעשיו בשיטה של **מידה כנגד מידה** (הם גרמו ליוסף לסבל מיותר לכן נגרם להם סבל מיותר)

האחים נזכרים במכירת יוסף והעורך המקראי עושה לנו "פלאש-בק" (הבטה לאחור) ומציין שיוסף התחנן על נפשו שלא ימכרו אותו למצרים.

שאלה: מדוע העורך המקראי "נזכר" לספר כאן ולא בפרק ל"ז שיוסף התחנן על נפשו?

ניתן להציע כמה הסברים:

1. כדי לא לפגוע מידי בכבודם של 10 השבטים שהוא התחנן על נפשו והם ישבו לאכול כאילו לא קרה כלום.

2. כי רק עכשיו זה רלוונטי לעלילה. כעת זה מוזכר כי הם מתחרטים על נקודה זו.

שאלת עמ"ר/חשיבה/דין: האם לדעתך התרגיל שיוסף עשה הצליח?

מצד אחד – כן, האחים מבינים שמה שקורה להם כרגע זה עונש על החטאים שלהם.

מצד שני – עדיין לא – כי הם לא חזרו בתשובה על עצם המכירה אלא על כך שהם לא היו מספיק רגישים לזעקות שלו בזמן המכירה ואולי כרגע הם חושבים שבסה"כ היה צריך להשקיע קצת יותר שירגע. בכל מקרה, הם לא אומרים שצריך להתנצל בפני יעקב ובטח שלא אומרים בואו נעשה חיפוש ונחלץ את יוסף אולי הוא עדיין עבד וסובל מכך.

"אמרתי לכם"

ראובן האח הבכור שניסה לקחת את ההנהגה אך האחים לא שמעו להצעתו לזרוק אותו בבור לא עמוק (כדי לחלצו מאוחר יותר) אומר לאחים "הלא אמרתי אליכם לאמר אל-תחטאו בילד ולא שמעתם וגם-דמו הנה בדרך".

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

שאלה: האם לדעתך ראובן ידע שיוסף נמכר למצרים?

תשובה: כאשר האחים מתעלמים מעצת ראובן הוא הולך הצידה לחשוב מה לעשות וכשהוא חוזר הוא נבהל שהוא לא מוצא את יוסף בבור. הוא זועק "הילד איננו ואני אנה אני בא".

לכאורה ניתן לשער שהאחים הרגיעו אותו ואמרו לו שהם הספיקו למכור אותו. אולם, ראובן טוען כעת ש"דמו" של יוסף נדרש. יתכן והוא לא מאמין לאחים שהם מכרו את יוסף!

מצד שני, ניתן לומר שהמילים "לשפוך את דמו" הן מטאפורה ולא תיאור ראלי. שהוא מאשים כעת את האחים בכך שפגעו בו ולא דווקא רצחו אותו. למרות שיוסף מוצג כמי שמת "איננו" כי אבד איתו כל קשר.

והם לא ידעו כי שמע יוסף כי המליץ (מתרגם) בִּינְתָם. ולכן הם דיברו "עברית/כנענית" בצורה חופשית. אך יוסף הבין כל מילה וזה ריגש אותו לכן הוא יצא מחדר כדי לבכות שלא בנוכחותם.

כעת, מששמע יוסף את ראובן מכריז "אמרתי לכם" יוסף מבין שראובן לא היה נגדו ולכן לא משאיר אותו בכלא עד שבנימין יגיע אלא בוחר את האח הגדול הבא לפי סדר ההולדה – את שמעון – ששמע את זעקות יוסף והתעלם מהם.

יוסף משחרר את 9 האחים

לאחר שהתחיל להצליח, והאחים התחילו להבין שיש להם אחריות על מכירת יוסף, יוסף משחרר את כולם חוץ משמעון ומצווה לחזיר לשקים שלהם את הכסף ששילמו עבור האוכל שרכשו.

כאשר אחד מהאחים, בדרך חזרה פותח את השק לתת אוכל לחמורו הוא רואה אֶת-כֶּסֶף וְהִנֵּה (לפתע) הוא בָּפִי (פתח) אֶמְתָּחֶתּוּ (שק שלו). האח נלחץ מדווח על כך לאחים. ושוב הם מבינים שזה משמים. הם קיבלו כסף על מכירת יוסף וכעת הם מקבלים כסף שעלול לגרום להם לעונש שהמלך יקח אותם לעבדות (מידה כנגד מידה על מכירת יוסף לעבדות).

הדיווח ליעקב

בפסוק כ"ט מסופר כי "וַיָּבֹאוּ אֶל-יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיְגִידוּ לוֹ אֶת כָּל-הַקֶּרֶת אֲתָם לֵאמֹר". ולמרות זאת, במקום להמשיך הלאה בסיפור מספרים לנו מה הם אמרו. כפי שראינו בחלומות פרעה, התנ"ך לא

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

חוזר על סיפור פעמיים באותה גרסה אלא בגרסאות שונות ומצפה מאיתנו הקוראים לשים לב דקויות ולמשמעות שלהן.

האחים **משמיטים** בדיווח ליעקב ששמעון כרגע יושב בכלא. הוא מוצג כמי שבססה"כ ממתין להם במצרים. וכן, לא מספרים ליעקב כי בדרך חזרה אחד האחים הספיק לגלות כי כספו הושב לו.

שאלה: מדוע האחים ממשיכים להסתיר מידע ולהטעות את יעקב? האם האחים למדו לקח מהמכה שחוו כעת במצרים?

תשובה: האחים מתביישים מיעקב וכן חוששים שיסרב לשלוח את בנימין בתמורה לשמעון ולכן הם לא רוצים להחמיר את המצב ומספרים כאילו שמעון ממתין במצרים בתנאים טובים וכן מסתירים שנעשה להם תרגיל וכספם הושב. למעשה הם לא למדו לקח מסיפור מכירת יוסף וכעת הם ממשיכים בשיטה של "עבירה גוררת עבירה". הם מנסים להסתיר בעיה ולמעשה הם לא פותרים בעיה אלא מחמירים אותה.

עד מהרה האחים מבינים שהתרגיל של החזרת הכסף היה לא רק לאח אחד אלא לכולם! והם נבהלים כי כבר לא ניתן להסביר זאת כ"טעות" מקרית אלא כמשהו מגמתי. מישהו טרח להחזיר לכל אחד ואחד כסף. יתרה מכך, לכל אחד ואחד את הכסף שלו! וְהָיָה אִישׁ צָרוּר-כֶּסֶף בְּשֵׁקוֹ – כלומר, כל אחד אחז כסף בצורה שונה אך כל אחד קיבל את הכסף שלו בחזרה.

יעקב מבין את חומרת העניין ואומר להם שלמעשה ניתן כעת להצדיק את החשש שלו (בתחילת הפרק) לא לשלוח את בנימין כי יכל לקרות לו אסון. יעקב למעשה משלים עם זה ששמעון לא יחזור כי הוא מבין שעשו להם תרגיל "הפללה" כדי להענישם.

ראובן שוב מנסה לגלות מנהיגות ומבין שיעקב לא ישלח את בנימין לכן אומר ליעקב אם בנימין לא יחזור תהרוג את שני בני (שני נכדיך) אם לא אצליח להחזיר את בנימין בשלום.

כמובן שיעקב לא מקבל הבטחה נוראית וחסרת היגיון זו. מה הטעם להרוג עוד 2 בני משפחה אם לא מצליחים להגן על בנימין? ולכן יעקב עומד בסירבו לשלוח את בנימין למצרים.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

בראשית מ"ד - ה"תרגיל" האחרון והדרמטי שיוסף עושה לאחיו - קישור לפרק

תקציר

יוסף לוקח עד הקצה את התרגיל של החזרת הכסף לשקים של האחים, והפעם מצווה לא רק להחזיר את הכסף שהאחים שילמו עבור קניית המזון במצרים אלא מצווה גם לשתול בשק של בנימין האח הצעיר והאהוב על יעקב את הגביע של יוסף כדי לספק עילה למעצרו וללקיחתו לעבדות.

האחים נדהמים לגלות שהגביע אכן אצל בנימין והם קורעים את בגדיהם לאות צער. יהודה יוצא למאבק להגן על בנימין ולמעשה על אביו יעקב כי חשש יעקב ימות מצער אם בנימין לא יחזור איתם.

סיכום הפרק

יוסף מקצין את תרגיל השבת הכסף

פסוק א: וַיֵּצֵא (יוסף) אֶת-אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ (על אב הבית/מנכ"ל) לֵאמֹר מֵלֵא אֶת-אֲמֻתָּחַת (שקי) הָאֲנָשִׁים אֲכַל כְּאֲשֶׁר יוֹכְלוֹן שָׂאתָ (כמה שרק יכולים לסחוב) וְשִׁים כֶּסֶף (כל) אִישׁ בְּפִי (בפתח) אֲמֻתָּחַתוֹ (השק הפרטי שלו). ב וְאֶת-גְּבִיעִי, גְּבִיעַ הַכֶּסֶף, תָּשִׂים בְּפִי אֲמֻתָּחַת הַקֶּטֶן (בנימין) וְ(גם) אֶת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ (ששילם על האוכל שקנה). וַיַּעַשׂ (האיש) כַּדְּבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר.

ג הַבֶּקֶר אֹר (השחר עלה) וְהָאֲנָשִׁים (אחי יוסף) שָׁלְחוּ הֵמָּה וְחֲמִרֵיהֶם. ד. (איר ש)הם יָצְאוּ אֶת-הָעִיר (כלומר) לֹא הִרְחִיקוּ (לכת), וַיֹּסֶף אֲמַר לְ(איש)אֲשֶׁר עַל-בֵּיתוֹ (לאב הבית/מנכ"ל), קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשְׁגֶּתָם וְאִמְרָתָ אֲלֵהֶם לְמָה שִׁלַּמְתָּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה? (יוסף אומר לעבד שלו להאשים את האחים בתכונת אופי שלילית בכפיות טובה!).

הביסוס להאשמה זו – שהם גנבו את הגביע של יוסף שדאג להם ומכר להם מזון.

ויאמרו (האחים) אליו (לעבד יוסף): לְמָה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה?

ה"הוכחה" של האחים שהם לא גנבים: "הן (הרי) כֶּסֶף אֲשֶׁר מִצְאָנוּ בְּפִי אֲמֻתָּחַתֵינוּ הִשִּׁיבָנוּ אֵלֵינוּ".

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

שוב האחים מנסים לשכנע בהיגיון שהאשמות נגדם לא נכונות (ושוב אינם מבינים שמי שעושה להם תרגיל לא מחפש היגיון...).

כדי שהפעם ה"הוכחה" שהם דוברי אמת תשכנע, הם מציעים בפזיזות וחוסר אחריות (כמו ראובן בפרק מ"ב) להעניש בעונש המרתיע ביותר – עונש מוות – את מי שימצא אצלו הגביע.

עבד יוסף עונה: גם-עֵתָה כְּדַבְּרִיכֶם כֵּן-הוּא - האמת שזה הדין שצריך להיות למי שיתפס כגנב הגביע.

אולם, הוא מראש "מרגיע" אותם ואומר שהוא לא מחפש להרוג אף אחד אלא רק להפוך לעבד את מי שימצא אצלו הגביע.

האחים מרוצים מהצעתו וממהירים להוכיח את חפותם, שאין אצלם שום גביע והם פותחים את השקים שלהם.

עבד יוסף עורך בדיקה בצורה מעוררת תמיהה. בְּגִדּוֹל הַחַל וּבִקְטָן כָּלָה. הוא מקפיד על סדר הלידה שלהם, מהגדול לקטן, ולא על הסדר המקרי בהם הם מסודרים בשיירה – כדי לגרום לדרמה להגיע לשיאה כאשר מגיע לבנימין. אחרי 9 אחים יוצאים זכאים האחים כנראה כבר מתמלאים בטחון "סתם האשים אותנו" ואז הכל מתנפץ כאשר זה נמצא אצל בנימין.

לחילופין, יתכן והם היו במתח, אולי הוא שתל לנו את הגביע כמו את הכסף? על מי יפול הפעם אחרי שפעם קודמת שם את שמעון בכלא? וכך ככל שהחיפושים נמשכו והתקרבו לבנימין הלחץ והחרדה עלו כי הבינו שיתכן והגביע נשתל דווקא בבן האהוב על יעקב.

שאלה: מדוע יוסף בודה (ממציא) ראיות (מפלילות) נגד אחיו בנימין?

תשובות אפשריות:

1. כדי לבחון את האחים כיצד יגיבו שניתנת להם הזדמנות פז להשתחרר מאחרון צאצאי רחל

2. כי רצה שרק הוא ישאר איתו במצרים כי שנא את יתר אחיו

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

תגובת האחים למציאת הגביע אצל בנימין

האחים מגיבים באבל כבד וקורעים לאות צער את בגדיהם. הם לא צועקים ולא מאשימים את בנימין "השתגעתי???" "למה עשית את זה?" כי הם כנראה מבינים שזה מבויים ושהשליט מחפש את בנימין. הם לא שולחים אותו לבדו למצרים כפי ששלחו את יוסף אלא קושרים את גורלם בגורלו למרות שעבד יוסף דרש להעניש **בגמול אישי** את הגנב בלבד ולא בגמול קיבוצי את כל חברי הקבוצה. למעשה, ניתן לראות כי האחים **חזרו בתשובה**. במקום להתנער מהבן האחרון של רחל ולהגיד הפעם זה לגמרי באשמתו – הפעם הם מבינים איזה צער ושברון לב יגרם לאביהם יעקב והם לא מתכוונים לנטוש אותו כמו שנטשו את יוסף.

מוטיב הבגד – שוב חוזר על עצמו בסיפורי יוסף. שוב יתחולל מפנה בחייו של יוסף בעקבות שינוי בבגדים. הפעם השינוי הוא בבגדים של אחיו. השינוי הפעם יהיה בעיקר אצלהם. עוד רגע גם הם ידעו מה שיוסף יודע – שהוא יוסף והם השתחוו לו כפי שניבא בחלומותיו.

נאום חייו של יהודה

יהודה לוקח את המנהיגות וניצב בחזית המאבק להשבת בנימין הביתה מחשש לשלמה של יעקב. בנאום דרמטי ונועז פורט יהודה על הרגשות ומנסה לשנות את רוע הגזירה ואת ההתעללות באחים ובבנימין על לא עוול בכפם.

טז וַיֹּאמֶר יְהוֹדָה מֶה-נֹּאמַר לְאֲדֹנִי מֶה-נִּדְבָר וּמֶה-נִּצְטָדֵק

יהודה מודה שאין מילים בפיו! אכן מגיע לנו הסבל שנגרם לנו אבל מהר מאוד יהודה עומד על שלו ומדגיש שלא בגלל האשמה המזוייפת בגניבת גביע אלא האֱלֹהִים מָצָא אֶת-עֹזֶן עֲבָדֶיךָ – ברור לנו שזו סגירת חשבון/סגירת מעגל שה' מעניש אותנו על מעשים אחרים. לא על גניבת הגביע! לכן, אנו מצדיקים את הדין (**צידוק הדין**) כולנו חטאנו לה' (כוונתו שכולנו עברו על איסור גניבת אדם ומכירתו לעבדות) ולכן כולנו נהיה עבדים (**מידה כנגד מידה**) כלומר, גם בנימין שנכח באירוע וכנראה מעולם לא גילה ליעקב שיוסף נמכר ולא נטרף. אולם יוסף מסרב להצעת יהודה.

=====

במאמר מוסגר:

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

לפי **החלוקה המסורתית** (לפי חז"ל) פרק זה נחלק לשני חלקים. עד פסוק י"ז הפרק שייך לפרשת "מקץ" ומפסוק י"ח הפרק שייך לפרשת "ויגש". השמות של הפרשות הן על שם המילה הראשונה בפסוק הראשון.

החלוקה לפרקים נעשתה במאה 12 (1700 שנה לאחר חורבן בית המקדש הראשון) ע"י נוצרים ולכן קוראים לחלוקה לפרקים "**חלוקה נוצרית**".

=====

יהודה לא נסוג, להיפך, הוא מתקרב ליוסף פיזית וניגש לדבר איתו בדיבור "צפוף" יותר. הוא מבקש בנימוס את רשותו (כי רק על עצם העובדה שהתקרב ללא רשות ניתן להוציאו להורג במקום) והוא מחמיא ליוסף שמבחינתו הוא מכובד בעיניו כמו פרעה בכבודו ובעצמו. כלומר יהודה מבקש שיוסף לא יפרש את ההתקרבות ובקשה להגיד את דעתו כזלזול ביוסף.

יהודה מבין שמותר לו להמשיך לדבר והוא מתאר בצורה נועזת את השתלשלות העניינים בצורה מגמתית שמשרתת את מטרת הנאום – לשחרר את בנימין.

שווה לדעת להשוות – בין דברי יהודה לדברי המספר המקראי בפרקים הקודמים

יהודה אומר: אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת-עֶבְדִּי לֵאמֹר הֲיֵשׁ-לָכֶם אֶב אוֹ-אֶחָ. גרסה זו היא חזרה על דבריהם ליעקב, אולם, לפי המסופר בפרק מ"ב הם "נדבו" מידע זה מיוזמתם. יהודה מנסה להראות כי בכל שלב יוסף התנכל אליהם ללא סיבה.

יהודה מוסיף ואומר כי למרות ששאלה זו לכאורה מיותרת, השבנו לך: יֵשׁ-לָנוּ אֶב זָקָן וְיֵלֵד זָקִימִים קָטָן.

המילים "אב, זקן, ילד, קטן, מוות" הן **מילים מנחות** שחוזרות על עצמן כדי להדגיש את הרגש כלפי יעקב ובנימין.

יהודה לוקח סיכון אדיר ומציג שוב את הגרסה שמבחינת האחים יוסף מת: וְאֶחָיו מֵת וְיִתְרָה הוּא לְבָדֹד לְאִמּוֹ וְאֶבְיֹו אֶהְיֶה. אולם, הוא גם מציג את העובדה שכיום הם למדו להתנהג אחרת לבני רחל, הם כבר לא מקנאים בבנימין כפי שקנאו ביוסף על כך שיעקב העדיפו על יתר האחים.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

יהודה מספר ליוסף כי הסברנו לאבא שהתנאי לקבלת אוכל נוסף הוא הורדת בנימין אולם, האבא סרב כי התקשה להיפרד גם מהבן האחרון שנותר מרחל וכאן יהודה חושף את הגרסה שיעקב נחשף אליה "וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאֵתִי וְאָמַר אֶךְ טָרֵף טָרֵף וְלֹא רָאִיתִיו עַד-הַנֶּה". כעת לראשונה יוסף שומע שאביו חושב שהוא נטרף ולכן אביו בטראומה ומסרב לשלוח בן נוסף של רחל למסע.

יהודה מדגיש שוב ושוב את הקשר בין יעקב לבנימין ממספר סיבות: האחת, כדי להדגיש ליוסף שהוא לא פוגע בבנימין הגנב אם ישאירו כעבד במצרים אלא ביעקב הזקן החף מפשע. וזה חוסר צדק מוחלט ויוסף ש"ירא אלוהים" לא אמור לנהוג כך כלפי חפים מפשע – כשם שסירב לקחת לעבדות את יתר האחים שלא חטאו.

סיבה נוספת, יתכן וליהודה נפל האסימון שזה לא סתם אדם זר עומד מולם אלא יוסף בכבודו ובעצמו ויתכן ויהודה מבין שיוסף בסה"כ בוחן את היחס לבנימין ולכן יהודה מדגיש לפי פירוש זה שוב ושוב כיצד האחים חזרו בתשובה וכבר לא נוטרים טינה לילד המועדף על יעקב ואף מוכנים לפגוע בעצמם העיקר שהילד של רחל ויעקב לא יפגעו.

יהודה לא מסתפק במילים ואומר ליוסף "וְעַתָּה יִשָּׁב-נָא עִבְדְּךָ תַּחַת הַנֶּעֱר וְעָבַד לְאֲדֹנָי וְהַנֶּעֱר יַעַל עִם-אֶחָיו". יהודה מציע הצעה "כלכלית". הרי אני אדם חזק יותר. עדיף לך שאני אהיה עבד. מה משנה לך מי משלם את הקנס על הגניבה? כך כל הצדדים יצאו מרוצים. המשפחה תיענש על הגניבה אך אף אחד לא ימות משברון לב בגלל שלא מסוגל לאבד ילד נוסף של אשתו האהובה.

יהודה מסיים את נאומו **בשאלה רטורית** "אִיךָ אֶעֱלֶה אֶל-אָבִי וְהַנֶּעֱר אֵינָנוּ אֵתִי?" ושוב **חוזר** על החשש שיעקב ימות למרות שיעקב הזקן חף מפשע: פֶּן אֶרְאֶה בְּרַע (מוות) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אֶת-אָבִי.

בראשית מ"ה – קישור לפרק

תקציר

סיפור זה מציג את רגע השיא שבסיפורי המפגשים של יוסף עם אחיו (פרקים מ"ב-מ"ה), הרגע שבו חושף יוסף את עצמו ומגלה להם את זהותו. ההלם וההתרגשות המלווים את הסיפור ניכרים הן בקרב אחיו והן בקרב אנשי מצרים והמלך פרעה. האחים נשלחים להביא את יעקב אביהם, שכבר שנים חושב שיוסף מת, לפגוש את בנו האהוב. **התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה**

סיכום הפרק

פס' א'-ט"ו נפתחים בתגובה הרגשית המתפרצת של יוסף לאחר שהוא שומע את דברי יהודה אחיו על אביהם יעקב ועל כאבו (סוף פרק מ"ד). לאחר זמן ממושך שבמהלכו מקיים יוסף קשר עם אחיו מבלי להיחשף, הוא לא מסוגל עוד להתאפק. הוא מבקש להישאר לבד עם אחיו, מוציא מהחדר כל אדם שאינו ממשפחתו ואז פורץ בבכי, מודיע לאחיו מי הוא ושואל את השאלה שהכי חשובה לו: "העוד אבי חי?". אחיו מתקשים לענות לו מרוב בהלה, וכשהוא מבין זאת, הוא מבקש מהם להתקרב אליו ומספר להם סיפורו. יוסף אמנם מזכר להם את כוונתם למכור אותו למצרים, אך מרגיע אותם ומבקש שלא יעצבו ושל לא יכעסו על עצמם, כי הגעתו למצרים התרחשה כחלק מתכנית ה', שנועדה להציל אותם מרעב. לדברי יוסף, הצלחתו במצרים והפיכתו למשנה למלך קרו כדי להבטיח שבשנות הרעב הוא יוכל לספק מזון למשפחתו שבכנען. יוסף הנרגש מבקש מאחיו (שקולם לא נשמע כלל לאורך נאומו הארוך, ככל הנראה מהלם ומבהלה) שימהרו לספר לאביהם יעקב שבנו חי ושהוא מושל מצרים, וכן לבקש ממנו לרדת למצרים ולגור שם לצדו עם כל בני המשפחה, לפחות למשך חמש השנים הבאות, שבהן צפוי עוד הרעב להימשך. יוסף מבקש מאחיו להיות עדים בפני אביהם כי מדובר בו, וכן לספר לו על מעמדו הגבוה שהשיג בשנים שעברו מאז נפרד ממנו. יוסף הנרגש מנשק את אחיו ובוכה עליהם ואיתם מגודל הנס שקרה להם ומהחיבור המחודש.

פס' ט"ז-כ"ד מתארים את תגובת מצרים והמלך פרעה לאור התגלית המרעישת. פס' ט"ז מתחבר לפסוק ב' מפני שבשניהם מעיר המספר כי קולות הבכי של יוסף נשמעו בארמון והשמועה התפשטה בכל מצרים. פגישת יוסף ואחיו משמחת מאוד את פרעה (ככל הנראה, שמע בעבר מיוסף את סיפורו הקשה ועל ניתוקו ממשפחתו), והוא תומך בבקשת יוסף ומצווה על האחים לקחת מכל טוב מצרים אל אביהם. הוא מצייד אותם בעגלות עמוסות באוכל רב (בזמן רעב), מבטיח להם שלא יחסר להם דבר במצרים ומבקש שלא יתחרטו על הרכוש שישאירו בכנען כי במצרים הם יקבלו הכל. יוסף אף הוא שולח צדה לדרך ומתנות לאביו ולאחיו. לבנימין, אחיו מאותו אמא, הוא נותן יותר ממה שנתן לכולם. יוסף מבקש מאחיו שלא ירגזו בדרך, כלומר שלא יריבו ביניהם.

בפס' כ"ה-כ"ח האחים חוזרים לבית אביהם עם השפע ששלחו יוסף ופרעה. הם מספרים ליעקב על הגילוי המרעיש ועל הצלחת יוסף. יעקב הנרגש מתמלא בלבו ומבקש לראות את יוסף בטרם ימות.

אמצעים ספרותיים בפרק: פירוט (פס' י') - ותפקידו. שורש מנחה - בכ"ה. שימוש בכינוי - בני ישראל (פס' כ"א) וחשיבותו.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן דאה

בראשית מ"ח – קישור לפרק

תקציר

יעקב כבר מבוגר וחולה, סוף ימיו מתקרב. הידיעה על מצבו מגיעה אל יוסף, והוא מגיע לבקר את אביו יחד עם שני בניו, מנשה ואפרים, ואלה זוכים לברכתו של סבם יעקב, אלא שהברכה אינה מתבצעת כשם שנהוג לבצע אותה, ומשמעותה הסמלית מתגלית כמכוונת.

סיכום הפרק

הסיפור נפתח בכך שמודיעים ליוסף (לא ברור מי) שאביו יעקב חולה. הוא מחליט לבקר אותו יחד עם שני בניו, מנשה ואפרים. הביקור מעודד את יעקב ('ויתחזק וישב על המיטה'). בפס' ג-ד' משתף יעקב את יוסף בהתגלות ה' אליו בלז (בראשית כ"ח, י"י-ט) ובברכה אשר בירך אותו: ברכת הזרע (צאצאים רבים שיהפכו לעם גדול) וברכת הארץ (ירושת הארץ המובטחת). יעקב משתף את יוסף בדבר כדי לברך את מנשה ואפרים ולתת להם נחלה בארץ. הוא מחשיב אותם כ"ראובן ושמעון", כלומר כשני בניו הגדולים. הוא גם מזכיר לו שאמו רחל קבורה בבית לחם אשר בכנען.

בפס' ח-כ' מתוארת ברכת יעקב לנכדיו. בתחילה לא מזהה יעקב את בני יוסף ושואל לזהותם, וזאת כי נפגעה ראייתו מזקנה. הוא מנשק אותם ומחבק. בתשובת יוסף ליעקב ובדברי יעקב ליוסף אנו מוצאים דמיון באשר לתפישתם כי הכל נעשה הודות לה': יוסף משיב לאביו "בני הם, אשר נתן לי אלוהים בזה". יעקב עונה "ראה פניך לא פיללתי והנה הראה אותי אלוהים גם את זרעך". יעקב מבקש לקרב את נכדיו אליו, והם משתחוים לו. יוסף מעמיד אותם אל מול יעקב כשמנשה מימין ואפרים משמאלו, כפי שנהוג לברך את הבכור תחילה בימין. חוזקו המנטלי של יעקב עומד לצדו, והוא בוחר לשכל את ידיו ולהניח את ידו הימנית על אפרים, בן הזקונים, ואת ידו השמאלית על מנשה הבכור.

בדברי יעקב (המוזכר בפרק בשם ישראל) שבפס' ט"ו-ט"ז הוא מתייחס לאלוהים בשלושה אופנים: הראשון "האלוהים אשר התהלכו אבותי לפניו, אברהם ויצחק", ובכך מזכיר את ברית האבות. השני, "האלוהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה", ובכך הוא מביע הערכה על הכוונת ה' בחייו ועל ליווי. השלישי, "המלאך הגואל אותי מכל רע", ובכך הוא מרמז לאירועים בחייו שבהם ה' שמר עליו (מפני עשו, מפני המלאך שעמו נאבק). נוכחות ה' בברכת יעקב לנכדיו מחזקת את רעיון הברית.

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

המעשה שעושה יעקב, הנעשה באופן שונה ממה שצריך (לברך את הבכור בימין), מפריע ליוסף, והוא מנסה לשנות את הנחת ידי אביו: "ויתמוך יד אביו להסיר אותה מעל ראש אפרים על ראש מנשה", אך יעקב מודיע לו בדבריו כי גם מנשה מבורך ויהיה לעם גדול, אך אפרים הצעיר יתעלה מעליו: "גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל, ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלוא הגויים". הברכה שמברך ישראל את נכדיו הפכה לברכה הנפוצה עד היום: "ישימך אלוהים כאפרים וכמנשה", והיא משמשת לאיחול הצלחה מרובה, שפע, שגשוג ומעמד.

בדברי יעקב שבפרק מוצאים נאמנות לברית ה' עם אבותיו וכן מחויבות לחזרת הבנים לכנען, הארץ המובטחת.

אמצעים ספרותיים בפרק: **מילה מנחה** (אב). **שימוש בניגודים** (ימין ושמאל, בכור וצעיר/קטן).

בראשית נ' – קישור לפרק

תקציר

הפרק פותח במותו של יעקב (שכבר מוזכר בסוף פרק מ"ט) ומסתיים במותו של יוסף, כמו רוצה לסמל כי בחייהם נפרדו, אך במותם לא. יוסף האבל דואג לקבורת אביו במערת המכפלה אשר בכנען, כפי שציווה עליו. עם חזרתו, הוא מתוודע לחשש של האחים שלו ומגיב אליהם.

סיכום הפרק

פס' א'-ד' חושפים את אבלותו הפרטית של יוסף ואת אבלותה של מצרים כולה. ריבוי הפעולות של יוסף בפסוק א' מלמד על המשבר הרגשי שפקד אותו. יוסף כואב את מות אביו ודואג לחניטת גופתו במשך ארבעים יום, כמנהג תרבות מצרים שבה הוא חי. האבל על יעקב פושט במצרים ונמשך 70 יום. ככל הנראה היו שותפים בו כלל צאצאי יעקב וכן אנשי מצרים שאהבו את יוסף והשתתפו בצערו.

פס' ד'-י"ג יוסף מבקש לעמוד בשבועתו לאביו, לקבור אותו בארץ כנען, ומיד בתום ימי האבל הוא פונה לבית פרעה כדי שהמלך יאשר לו לעזוב את מצרים לשם כך. כאשר מדבר יוסף אל פרעה ומשתף אותו בצוואת אביו, הוא משתמש שלוש פעמים במילים מהשורש קב"ר, ובכך מדגיש את חשיבות הקבורה

התכנים נכתבו על ידי - יאיר בקר ואביחי בן לאה

בארץ כנען למשפחת האבות. פרעה תומך בבקשת יוסף ומשלחת מטעמו מצטרפת ליוסף ולאחיו כמעשה כבוד. הערת המספר שבפס' ח' נועדה לרמוז שאין בכוונת יוסף ואחיו לחזור לכנען בשלב הזה, ולכן הם השאירו את רכושם בארץ גושן אשר במצרים. המשלחת אשר יצאה מטעם מצרים לקבור את יעקב הייתה גדולה כל כך, עד שהעם הכנעני היושב בקרבת גורן האטד, חשב כי מדובר בהלווייה של מכובד מצרי. בני יעקב מקיימים שבעה ימי אבל לאחר הקבורה של אביהם במערת המכפלה.

פס' י"ד-כ"א יוסף ואחיו חוזרים למצרים. בקרב האחים מתעורר חשש כי עתה, משמת אביהם, ינקום בהם יוסף על שעשו לו בנעוריו. הם מדברים אל לבו ומשתמשים באביהם כדי להצדיק את בקשת הסליחה מצדם, ויוסף מנחם אותם ומרגיע שלא יאונה להם רע. מרוב שהאחים חוששים לנקמה, הם שוגים בהתנהגותם: תחילה, הם משקרים ליוסף שיעקב אביהם ציווה לפני מותו להגיד לו שיסלח להם על מה שעשו ושלא יפגע בהם. אחרי כן, כאשר יוסף בוכה ממה שאמרו (כי נפגע שהם בכלל מעלים על דעתם תרחיש כזה), הם נופלים מולו, משתחוים לו ומבקשים להיות לו לעבדים, כלומר הם עדיין אחוזי פחד ולא מבינים שיוסף רחוק מלנהוג כך. יוסף, מאוכזב ופגוע, שואל את אחיו בתמיהה: "כי התחת אלוהים אני?", כלומר האם יש בסמכותי להעניש אתכם, כמו אלוהים? לדברי יוסף, הוא לא יכול להרע להם, והוא אינו מבין מדוע הם חושבים עליו רעה, בעוד ה' חושב עליו לטובה, ולכן הביאו למצרים (כדי להצילים). הוא מרגיע את אחיו ומתחייב לפרנס אותם ולדאוג לכל צורכיהם.

פס' כ"ב-כ"ו יוסף מנבא את חזרת המשפחות לכנען בעתיד, ומצווה אותם לקחת את עצמותיו לקבורה בכנען לאחר מותו. יוסף מת בגיל 110 שנים, נחנט ומושם בארון במצרים לאחר שזכה לראות ילדים, נכדים ונינים. בדבריו של יוסף לאחיו הוא משתמש פעמיים בצורת הפועל המורחב "פקוד יפקוד", ובכך מחזק את האמונה שביום מן הימים אלוהים יזכור את עמו וישיבו ממצרים לארצו, ארץ כנען, כפי שהובטח לאבות.

אמצעים ספרותיים בפרק: **שורש מנחה** - קבר (פס' ה'-י"ד). **מספר טיפולוגי** (שבע).